

Καθολικοί μάρτυρες σε μουσουλμανικά εδάφη

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να παρουσιάσει με αδρές γραμμές το μαρτύριο, την πνευματική μαρτυρία και το οικουμενικό παράδειγμα καθολικών κληρικών και μοναχών σε χώρες, όπου επικρατεί το μουσουλμανικό στοιχείο κατά τους 20^ο και 21^ο αι.

Από τα πρόσωπα που θα μας απασχολήσουν κάποια έδρασαν και μαρτύρησαν στην Αλγερία και κάποια άλλα στη Μέση Ανατολή.

*

1. Charles del Foucauld

Ας ξεκινήσουμε από την Αλγερία, όπου το ενδιαφέρον μας εστιάζεται πρώτα απ' όλα στο πρόσωπο και στο έργο ενός καθολικού μοναχού και ιερέα, που η ζωή και ο θάνατός του σφραγίστηκαν από την αγάπη του για τους φτωχούς μουσουλμάνους της ερήμου. Ο Charles de Foucauld, γεννήθηκε το 1858 στο Στρασβούργο και μετά από περιόδους αμφισβήτησης και άρνησης της πίστης, αποφασίζει να ενταχθεί στο μοναστικό τάγμα των Τραππιστών¹. Βιώνοντας την επιτακτική εντολή της αγάπης προς τον πλησίον και το χρέος της προσφοράς μεταμορφώνει τη μοναστική αφιέρωσή του σε ένα τολμηρό ιεραποστολικό εγχείρημα.

Το βιβλικό επεισόδιο που τον οδηγεί ανάμεσα στους μουσουλμάνους κατοίκους της Αλγερίας είναι η επίσκεψη της Θεοτόκου στην Ελισάβετ. Σε αυτό, ο αδελφός Charles βλέπει πρώτα την αγάπη και την ορμή του μόλις ενσαρκωθέντος Χριστού στα μητρικά σπλάχνα, να επισκεφθεί τους ανθρώπους, για να τους αγιάσει και να τους δώσει χαρά. Η ιεραποστολική εφαρμογή της συγκεκριμένης ευαγγελικής περικοπής θα διακρίνει το εγχείρημα του αδελφού Charles από το συμβατικό ιεραποστολικό μοντέλο του καθολικού 19^{ου} αιώνα, το οποίο στηριζόταν στο κήρυγμα και στον πολιτισμικό εκδυτικισμό των μεταστραφέντων. Όπως τόνιζε ο Charles, οι χριστιανοί θα πρέπει να επισκέπτονται τους μουσουλμάνους, τον οίκο του Ισλάμ μιμούμενοι τη διακριτική, σχεδόν μυστική αλλά χαρμόσυνη και σωτηριολογική επίσκεψη του Χριστού στο σπίτι της Ελισάβετ. Και, επιπλέον, η προσευχή και το κήρυγμα το χριστιανών να γίνονται με τα σιωπηλά αλλά εύγλωττα λόγια των πράξεων.

---

¹ Αναλυτικά για τον βίο και το έργο του Charles de Foucauld βλ. *Piccola sorella Annie di Gesù, Charles de Foucauld*, trad. dal francese a cura delle piccole sorelle di Gesù, ed. Qiqazon, Magnano 1998. Πρβλ. <http://www.piccolifratellidigesu.com/biografia-in-tre-periodi/>

Όταν εγκαθίσταται στο Beni-Abbès της Αλγερίας, το 1901, ο Charles αυτοσυστήνεται ως «οικουμενικός αδελφός». Όμως, στη συνέχεια, από το 1905 μέχρι τον θάνατό του το 1916, ζώντας στην Hoggar ανάμεσα στους μουσουλμάνους νομάδες Tuareg της αλγερικής Σαχάρας, αναφέρεται συχνότερα στη φιλία που τον δένει μαζί τους και με ολόκληρο τον μη χριστιανικό κόσμο.

Το πρόταγμα της φιλίας, ως πραγμάτωσης της ευαγγελικής αγάπης, αναδιαμορφώνει και το ιεραποστολικό ζητούμενο. Ο αδελφός Charles επιθυμεί οι μουσουλμάνοι να βαπτιστούν χριστιανοί και να απευθυνθούν σε αυτόν ως πατέρα τους², όμως δηλώνει ότι δεν ζει ανάμεσά τους για να τους μεταστρέψει αλλά για να μοιραστεί τις δυσκολίες και την ανέχειά τους και να τους βοηθήσει με όλες του τις δυνάμεις, όπως θα έκανε και για τους χριστιανούς φίλους του.

Με το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αρνείται να εγκαταλείψει την Tamanrasset της Hoggar και τους Tuareg, επικαλούμενος το βιβλικό εδάφιο, που ταυτίζει την ύψιστη αγάπη με την αυτοθυσία για χάρη των φίλων³. Το βράδυ της 1^{ης} Δεκεμβρίου του 1916 ο αδελφός Charles δέχεται την επίσκεψη μιας ομάδας ντόπιων εξεγερμένων. Η απροσδόκητη εμφάνιση δύο καμηλιέρηδων προκαλεί πανικό στο νεαρότερο μέλος της ομάδας, ένα δεκαπεντάχρονο έφηβο Tuareg⁴, ο οποίος εκτελεί επί τόπου τον χριστιανό μοναχό.

Η Καθολική εκκλησία ανακήρυξε τον Charles de Foucauld μακάριο στις 13 Νοεμβρίου 2005 στην Βασιλική του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη⁵. Τον προσεχή Μάιο θα ανακηρυχθεί η αγιότητά του.

2. Christian de Chergé

Δεκατρία χρόνια μετά τον θάνατο του αδελφού Charles, στις 18 Ιανουαρίου του 1938 γεννιέται στο Παρίσι ο Christian de Chergé. Στα χρόνια των σπουδών του στέλνεται για να εκπληρώσει τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις στην Αλγερία, η οποία μάχεται για την ανεξαρτησία της. Εκεί ο Christian συνδέεται φιλικά και πνευματικά με τον Μοχάμεντ, έναν μουσουλμάνο φρουρό, ο οποίος αν και εργαζόταν για τους κατακτητές υποστήριζε τον απελευθερωτικό αγώνα της χώρας του. Σε μία ενέδρα, ο Μοχάμεντ παρεμβαίνει και σώζει τη ζωή του Christian και για την πράξη του αυτή, δολοφονείται από τους συμπατριώτες του την επόμενη μέρα. Το γεγονός συγκλονίζει πνευματικά τον Christian ο οποίος θεωρεί ότι η αυτοθυσία του φίλου του ως μείζων πράξη αγάπης αποτελεί ένα

---

² Επιστολή στην Madame de Bondy, 16 Δεκεμβρίου 1905. Το παράθεμα στο *Piccola sorella Annie di Gesù, Charles de Foucauld*, σ. 105.

³ Πρβλ. Ιω 15, 13.

⁴ *Piccola sorella Annie di Gesù, Charles de Foucauld*, σ. 126.

⁵ Emilia Flocchini, «Carlo di Gesù (Charles de Foucauld)», <http://www.santiebeati.it/dettaglio/90041> (12.02.2022)

εκκλησιαστικό γεγονός και ένα ζωντανό σημείο της κοινωνίας των αγίων⁶. Η υπαρξιακή καμπή, που συντελείται εντός του Christian και σηματοδοτεί τους μετέπειτα βηματισμούς του.

Ολοκληρώνει τις σπουδές του, χειροτονείται ιερέας, γίνεται δεκτός ως δόκιμος στο Τάγμα των Τραππιστών, επιστρέφει στην Αλγερία και το 1971 δίνει τους πρώτους μοναστικούς όρκους στη μονή της Notre-Dame, στο Tibhirine⁷.

Με την ανάδειξη του π. Christian σε ηγούμενο το 1984, το αβαείο θα προσλάβει ένα σαφέστερο οικουμενικό και διαθρησκειακό χαρακτήρα. Ο π. Christian θεωρεί ότι ο μοναχισμός εκφράζει ένα Χριστιανισμό κατοικούμενο από μια «καρδιά πραγματικά παγκόσμια», χωρίς περιορισμούς και αποκλεισμούς· ένα «χριστιανισμό φιλίας, εμπιστοσύνης και αγαθοποιίας»⁸. Το θεμελιώδες στοιχείο του μοναστικού πειράματος και παραδείγματος του π. Christian ήταν η φιλοξενία, μια αρετή τυπικά μοναστική, αλλά τώρα εμπλουτισμένη και από την πνευματική και λειτουργική φιλοξενία του θρησκευτικά άλλου.

Πράγματι, ο π. Christian τηρεί το ραμαντάν, πραγματοποιεί την «ιερά ανάγνωση» του Κορανίου και μάλιστα στην αραβική γλώσσα. Επίσης, προσεύχεται με τους σούφι. Είναι πεπεισμένος ότι οι πιστοί διαφορετικών θρησκευτικών παραδόσεων όταν ενώνονται στην προσευχή μοιράζονται την κοινή ταυτότητα των «αναζητητών του Θεού» και των «προσκυνητών της Ελπίδας»⁹.

Κατά τη λεγόμενη και «μαύρη» τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα, ένας σκληρός εμφύλιος πόλεμος βυθίζει ξανά τη χώρα στη βία και στο αίμα, όταν ο στρατός και οι στρατηγοί της Αλγερινής κυβέρνησης ακυρώνουν τις βουλευτικές εκλογές του 1992, φοβούμενοι μία πιθανή νίκη του Ισλαμικού Μετώπου Σωτηρίας (FIS). Η κίνηση της κυβέρνησης επιδείνωσε τις πολιτικές διαφορές της χώρας. Για αντίποινα, η Ένοπλη Ισλαμική Ομάδα (GIA) αρχίζει να εκτελεί χριστιανούς που ζουν στην Αλγερία.

Η αδελφότητα αποφασίζει να παραμείνει στο Tibhirine και να μην εγκαταλείψει στο έλεος των ανταρτών και του τακτικού στρατού την κοινότητα των μουσουλμάνων. Τον Μάρτιο του 1996 έξι μοναχοί και ο ηγούμενος πέφτουν θύματα απαγωγής. Η Ένοπλη Ισλαμική Ομάδα αναλαμβάνει την ευθύνη της πράξης και στις 23 Μαΐου ανακοινώνει την εκτέλεση των απαχθέντων. Τα κομμένα τους κεφάλια εντοπίζονται πεταμένα στην άκρη ενός δρόμου. Τα σώματα δεν βρέθηκαν ποτέ.

---

⁶ C. Salenson, *Désert, ma cathédral*, Desclée de Brouwer, Parigi 2008, 112-113. Το παράθεμα στο F. Teixeira, *Cercatori cristiani in dialogo con l'Islam*, Prefazione di L. Boff, Pazzini Editore, Verucchio 2015, σ. 102.

⁷ Για την ιστορία της μονής βλ. Th. Georgeon - Fr. Vayne, *Semplicemente cristiani. La vita e il messaggio dei beati martiri di Tibhirine*. Pref. G -A. Becciu, trad. P.-F. Colonnetti, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2018, σ. 34-36.

⁸ F. Teixeira, *Cercatori Cristiani in dialogo con l'Islam*, σ. 101.

⁹ F. Teixeira, *Cercatori Cristiani in dialogo con l'Islam*, σ. 115-116.

3. Pierre Claverie

Ο Pierre Claverie γεννήθηκε στο Αλγέρι στις 8 Μαΐου του 1933. Ανήκε σε μια γαλλική οικογένεια, εγκαταστημένη στην αφρικανική χώρα πριν από μερικές γενεές. Ήταν ένας «*ried noir*», όπως αποκαλούσαν κοροϊδευτικά οι Αλγερινοί τους Γάλλους συμπολίτες τους. Όμως και ο ίδιος μεγαλώνοντας θα αναρωτηθεί για την ειλικρίνεια και την ποιότητα της χριστιανικής οικογένειάς του, εντός της οποίας, σύμφωνα με τη δική του μαρτυρία, ποτέ δεν άκουσε ότι και ένας Άραβας θα μπορούσε να είναι πλησίον. Ο Pierre πάλεψε πολύ για να απαλλαγεί από την αποικιοκρατική νοοτροπία και το ισχυρό αίσθημα της ανωτερότητας που τη διέπνεε.

Το 1958 εισέρχεται ως δόκιμος στο Τάγμα των Ιεροκηρύκων, το 1965 χειροτονείται ιερέας και μετά από δύο χρόνια επιστρέφει στην Αλγερία, η οποία ήδη μετρά πέντε χρόνια ανεξάρτητου πολιτικού βίου. Παράλληλα με την εντρύφησή του στον μουσουλμανισμό αρχίζει να μιλά τη γλώσσα της καρδιάς και να υφαίνει έναν ιστό σχέσεων μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων με αποτέλεσμα να γίνει μια ζωντανή γέφυρα ανάμεσα στη μουσουλμανική και τη χριστιανική πίστη, πνευματικότητα και στάση ζωής. Το 1981 η εκλογή του στην επισκοπική έδρα του Οράν χαιρετίζεται με ενθουσιασμό και από ένα πλήθος Αλγερινών που είχαν συγκεντρωθεί στον καθεδρικό της πόλης.

Για τον καθολικό ιεράρχη, ο διάλογος ήταν η μόνη δυνατότητα ανάσχεσης του φανατισμού. Αταλάντευτη και ξεκάθαρη παραμένει η άποψή του για την ανάγκη αποδοχής του άλλου, όπως και η κριτική που ασκεί στην κλειστή θρησκευτικότητα. Εξίσου ειλικρινής και τολμηρή είναι και η κριτική του απέναντι στη στάση πολλών χριστιανών να θεωρούν τη σωτηρία αποκλειστικό τους προνόμιο. «Μερικές φορές», γράφει σε μια επιστολή του το 1995, «με ενοχλεί ακόμη περισσότερο η απαίτησή μας ως χριστιανών να είμαστε οι μοναδικοί που σώζονται σε ένα κόσμο βουλιαγμένο στην απώλεια. Για να ενισχύσουμε αυτή την πεποίθησή μας δεν διστάζουμε να δαιμονοποιούμε τους άλλους, και να τονίζουμε τις αρνητικές και κακοήθεις όψεις της συμπεριφοράς των άλλων»¹⁰.

Όταν ξεσπά ο εμφύλιος το 1992 ο Claverie δέχεται πολλές προτροπές να εγκαταλείψει τη χώρα. Όμως παραμένει επικαλούμενος την ευθύνη του για το ποίμνιο αλλά και την αγάπη του για την αφρικανική χώρα.

Αργά τη νύχτα της 1^{ης} Αυγούστου 1996, ο π. Pierre επιστρέφει οδικώς στο Αλγέρι μετά από μία λειτουργική σύναξη, αφιερωμένη στη μνήμη των επτά μαρτύρων της μονής του Tibhirine. Στην είσοδο του επισκοπείου πυροδοτείται εξ αποστάσεως ο εκρηκτικός μηχανισμός με τον οποίο ακραίοι Ισλαμιστές έχουν παγιδεύσει το αυτοκίνητο. Η έκρηξη προκαλεί τον ακαριαίο

---

¹⁰ Επιστολή 44, Ιανουάριος 1995. *Le Lien* 238, στο *Lettere dall'Algeria di Pierre Claverie assassinato per il dialogo con i musulmani*. Perfazione di Vincent Cosmao. Trad. B. Gabutti, Ed. Paoline, Milano 1998, σ. 236-240· εδώ: 238.

θάνατο του επισκόπου, όπως και νεαρού μουσουλμάνου οδηγού και φίλου του Mohammed Bouchikhi. Στα μάτια πολλών, ο ταυτόχρονος θάνατος των δύο ανδρών και «η ανάμιξη του αίματός τους συμβόλιζε τη λαχτάρα του επισκόπου να βρει μία μόνιμη θέση στην καρδιά του Αλγερινού λαού και να συμμετάσχει στα παθήματά του»¹¹.

Η ανακήρυξη της μακαριότητας του επισκόπου Pierre Claverie και των υπόλοιπων 18 μαρτύρων της Αλγερίας, μεταξύ αυτών και των επτά αδελφών του Tibhirine, πραγματοποιήθηκε στις 8 Δεκεμβρίου του 2018¹².

4. π. Andrea Santoro

Ο Andrea Silvio Santoro γεννήθηκε στις 7 Σεπτεμβρίου του 1945 στο Priverno, στην Κεντρική Ιταλία. Στα χρόνια των σπουδών του στην Ιερατική Σχολή, γίνεται μάρτυρας των εσωτερικών ζυμώσεων που αλλάζουν τις ποιμαντικές προτεραιότητες του Βατικανού και εγκαινιάζουν έναν ειλικρινέστερο και πιο ουσιαστικό διάλογο ανάμεσα στην Καθολική Εκκλησία και σε έναν κόσμο, ολοένα και πιο απαιτητικό.

Ως εφημέριος υπηρετεί σε κοινωνικά υποβαθμισμένες ενορίες της Ρώμης. Η κοινωνική φυσιογνωμία αυτών των περιοχών τον φέρνουν πιο κοντά στον πάσχοντα άνθρωπο, τον κατατρεγμένο και αβοήθητο αδελφό του Χριστού. Παράλληλα, ο π. Andrea στρέφει το θεολογικό του ενδιαφέρον στην αναζήτηση των ιστορικών και πνευματικών καταβολών της χριστιανικής πίστης. Δύο φορές ταξιδεύει στους Αγίους Τόπους -το 1981 για έξι μήνες και το 1994 για πέντε μήνες και, στη συνέχεια ζητά να σταλεί από την Εκκλησία της Ρώμης στη Μέση Ανατολή με την ιδιότητα του πρεσβυτέρου *fidei donum* (δώρο πίστεως). Με τον τεχνικό όρο *fidei donum* η Καθολική Εκκλησία χαρακτηρίζει εκείνους τους διακόνους, πρεσβύτερους ή και τα λαϊκά στελέχη της Εκκλησίας, που δεσμεύονται να προσφέρουν υπηρεσίες για ένα χρονικό διάστημα μεταξύ 6-15 ετών σε έναν ιεραποστολικό προορισμό, όπου υφίσταται ήδη μία επισκοπή.

Προτού αναχωρήσει για την Τουρκία ο π. Andrea ιδρύει τον σύνδεσμο *Finestra per il Medio Oriente* «Παράθυρο για τη Μέση Ανατολή», η οποία, όπως γράφει ίδιος στο καταστατικό του Συνδέσμου «είναι το λίκνο στο οποίο γεννήθηκαν και αναπτύχθηκαν ο Εβραϊσμός, ο Χριστιανισμός και το Ισλάμ». Σκοπός του Συνδέσμου είναι η καλλιέργεια του σεβασμού, της ειρήνης και της κοινωνίας μεταξύ των αδελφών χριστιανικών εκκλησιών και μεταξύ των τριών αβραμικών θρησκειών. Τα μέσα για την επίτευξη αυτών των στόχων είναι η προσευχή, η εμβάθυνση στην Αγία Γραφή, η Ευχαριστία, η

---

¹¹ Aylward Shorter M.Afr., «Claverie, Pierre», *Dictionary of African Christian Biography*, προσπτό στο <https://dacb.org/stories/algeria/claverie-pierre/> (10.03.2022)

¹² G. Pettiti, «Beato Pierre-Lucien Claverie, Vescovo domenicano, martire» <http://www.santiebeati.it/dettaglio/95847>

αδελφοσύνη, η γνώση των αρχαίων πηγών της εκκλησίας, η φιλία που χτίζεται από την ακρόαση, την υποδοχή, τον διάλογο, την απλότητα¹³.

Το 2000 στέλνεται από την Εκκλησία της Ρώμης στο Αποστολικό Βικαριάτο, όπως λεγόταν τότε, της Ανατολίας. Με την άφιξή του στην Τουρκία, εγκαθίσταται στην Ούρφα, κοντά στη Χαρράν, στα νοτιοανατολικά σύνορα της χώρας με τη Συρία. Ο συγκεκριμένος προορισμός του π. Andrea, όπως και το όνομα «İbrahimîni enî», («Οίκος Αβραάμ») που διάλεξε για το μοναστικό του κατάλυμα, εκφράζουν (α) την ιδιαίτερη ευλάβεια του προς τον πατριάρχη Αβραάμ, πνευματικό πρόγονο Εβραίων, χριστιανών και μουσουλμάνων, και (β) το μεγάλο δέος του για τον χώρο, όπου ο Θεός αποφάσισε να συναντηθεί με τον Αβραάμ και με ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Κάνει μεγάλες περιοδείες μέχρι τις ανατολικές εσχατιές της Τουρκίας, όπου αναζητά και εντοπίζει πλήθος τεκμήρια της βαθύρριζης χριστιανικής παρουσίας στην περιοχή και όπου έρχεται σε επαφή με τις ολιγομελείς και διάσπαρτες κοινότητες χριστιανών που έχουν αντέξει στο χρόνο και στις δυσκολίες ζώντας σε μία χώρα δυσανεκτική στη θρησκευτική και πολιτισμική ετερότητα. Μετά από τρία χρόνια μετεγκαθίσταται στην Τραπεζούντα του Πόντου. Οι καθολικοί είναι λίγοι, οι ορθόδοξοι πολύ περισσότεροι. Το ελληνικό και ορθόδοξο στοιχείο είναι αποδεκατισμένο και ποιμαντικά ακέφαλο· τα τραύματα των ιστορικών καταιγίδων μοιάζουν ακόμη νωπά. Αρκετά μέλη του ορθόδοξου πληθυσμού είναι γυναίκες από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης που έρχονται εδώ για να εργαστούν στο δίκτυο της ντόπιας πορνείας. Ο π. Andrea δεν κάνει διακρίσεις. Βοηθά αρκετές να σταθούν στα πόδια τους, να κάνουν μια νέα αρχή· άλλες τις συνοδεύει πίσω στην πατρίδα τους.

Παράλληλα, συνδέεται πάντα με τις ντόπιες πολιτικές και θρησκευτικές αρχές. Με τις πρώτες για να μην θεωρηθεί ότι τις αγνοεί. Με τις δεύτερες για να χτίσει πιο πνευματικούς δεσμούς. Ωστόσο, εκείνο που τον ενδιαφέρει πρωτίστως είναι, αυτό που θα χαρακτήριζα, οικουμενισμό της διπλανής πόρτας. Ανταλλάσσει επισκέψεις με τους γείτονες και αφήνει τον καθολικό ιερό ναό της Θεοτόκου ανοιχτό για οποιονδήποτε. Γυναίκες και άνδρες μουσουλμάνοι ενδιαφέρονται για τον χριστιανισμό, άλλοι βαπτίζονται και κάποιοι άλλοι φοβούνται τις κοινωνικές συνέπειες και δεν προχωρούν.

Ο π. Andrea θέλει να γίνει μία ζωντανή γέφυρα μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Όμως τα χρόνια που περνά στην Τουρκία σφραγίζονται από αιματηρά γεγονότα, όπως οι τρομοκρατικές επιθέσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες το 2001 και κατόπιν ο πόλεμος στο Ιράκ.

Στις 5 Φεβρουαρίου του 2006, προσεύχεται γονατισμένος στον ναό κρατώντας στα χέρια του την τουρκική μετάφραση της Αγία Γραφής, όταν εκτελείται από έναν ντόπιο δεκαεξάχρονο μουσουλμάνο. Ο δράστης δηλώνει

---

¹³ <http://www.finestramedioriente.it/index.php/l-associazione/chi-siamo>

ότι το έγκλημά του ήταν μια διαμαρτυρία για τις γελοιογραφίες του προφήτη, που είχαν δημοσιευθεί σε περιοδικό της Δανίας πριν από λίγους μήνες. Αποφυλακίστηκε το 2016¹⁴.

5. Luigi Padovese

«Εκείνος που θεώρησε ότι σκοτώνοντας έναν ιερέα θα μπορούσε να εξαλείψει τη χριστιανική παρουσία από αυτή τη γη, δεν γνωρίζει ότι οι μάρτυρες είναι η δύναμη του χριστιανισμού. Ας προσευχηθούμε για τον νεαρό δολοφόνο του. Η δύναμη της συγχώρησης και της προσευχής μας είτε να τον βοηθήσει να καταλάβει ότι η αγάπη είναι πιο δυνατή από τον θάνατο»¹⁵. Με αυτά τα λόγια τίμησε ο επίσκοπος Αποστολικός βικάριος της Ανατολίας Luigi Padovese στο ετήσιο μνημόσυνο του π. Andrea.

Στις 3 Ιουνίου του 2010, ο επίσκοπος έμελλε να θανατωθεί από το μαχαίρι του νεαρού μουσουλμάνου οδηγού του στο Αλεξανδρέττα. Γεννημένος στο Μιλάνο το 1947, ο Padovese σε ηλικία 17 ετών εισέρχεται στο Τάγμα των καπουτσίνων. Ακολουθούν σπουδές, χειροτονία, πανεπιστημιακές έδρες και ακαδημαϊκές διακρίσεις. Το εύρος των γνώσεων και το βάθος της πνευματικότητάς του π. Luigi τον οδήγησαν στην αναζήτηση του ομολογιακά και του θρησκευτικά άλλου, στη γνωριμία και τη φιλία μαζί του¹⁶. Αγαπούσε ιδιαίτερα τη σημερινή Τουρκία, διότι στην επικράτειά της ατένιζε το λίκνο των τριών μειζόνων θρησκειών, ένα τόπο θεοφανειών και ανάπτυξης της εκκλησίας και της θεολογίας της, και μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, χώρο συμβίωσης χιλιάδων χριστιανών διαφορετικών παραδόσεων καθώς και πιστών διαφορετικών θρησκευτικών κοινοτήτων¹⁷.

Το 2004 χειροτονείται επίσκοπος στον καθεδρικό ναό της Αλεξανδρέττας και κατά τη διάρκεια της θητείας του εμπυχώνει τους σκόρπιους και απομονωμένους χριστιανούς που ζουν στην Τουρκία, αναπτύσσει οικουμενικές σχέσεις με την Ορθόδοξη εκκλησία, υποστηρίζει με

---

¹⁴ G. Bernardelli, «Turchia, liberato l'omicida di don Santoro» 30.08.2016 <https://www.lastampa.it/vatican-insider/it/2016/08/30/news/turchia-liberato-l-omicida-di-don-santoro-1.34827576> (15.03.2022)

¹⁵ Ομιλία στη θ. λειτουργία εις μνήμην του π. Andrea Santoro ένα χρόνο μετά τη δολοφονία του, στο *La verità nell'amore. Omelie e scritti pastorali di mons. Luigi Padovese (2004-2010)*, a cura di fr. P. Martinelli, ed. Terra santa, Milano 2012, 159-160.

¹⁶ Εκτενέστερα για τον βίο και το συγγραφικό του έργο βλ. P. Martinelli-M. Racchioni, «S. Ecc. Mons. Luigi Padovese, OFM Cap, Vicario Apostolico ti Anatolia», AA.VV., In *Caritate Veritas*, βλ. 823-837.

¹⁷ Βλ. ενδεικτικά L. Padovese, *La mia Chiesa in Turchia*, Diocesi di Padova. Servizio diocesano per le relazioni cristiano-islamiche. Gruppo amici di Antiochia, Padova 2007, σ. 41-44. Πρόκειται για ομιλία που εκφώνησε ο L. Padovese κατά την επίσκεψη του πάπα Βενεδίκτου ΙΣΤ' στην Τουρκία το 2006 και η οποία δημοσιεύθηκε αρχικά στο περιοδικό *Anvenire* (30.11.2006) υπό τον τίτλο «Ταξίδι στο λίκνο του χριστιανισμού. Από τον Αβραάμ στον Παύλο από την Ταρσό. Η Τουρκία υπήρξε για αιώνες το "φως που έρχεται από την Ανατολή"».

επιμονή αλλά και σύνεση τα θρησκευτικά δικαιώματα των μειονοτήτων και την αναγνώριση της Καθολικής Εκκλησίας και προωθεί τον διαθρησκευτικό διάλογο.

Ως motto της επισκοπικής του θητείας ο σεβ. Luigi Padovese επέλεξε τη χρυσοστομική φράση *caritas in veritate* (αγάπη έν αλήθειά). Όμως, όπως επισήμανε ο ίδιος στις 30 Μαΐου 2010, τρεις μέρες πριν δολοφονηθεί, «είναι εύκολο να αγαπάς όταν όλα πάνε καλά, μα όλοι ξέρουμε ότι η αγάπη μετριέται στη δοκιμασία»¹⁸.

6. Paolo Dall'Oglio (γένν. 1953)

Ο Paolo Dall'Oglio γεννήθηκε το 1954 στη Ρώμη.

Το 1975 εισέρχεται ως δόκιμος στο Τάγμα των Ιησουϊτών και ένα χρόνο αργότερα, καθώς προσεύχεται ο Dall'Oglio νιώθει να του αποκαλύπτεται η ιδιαίτερη κλήση του, που συνοψίζεται στη συνάντηση μεταξύ Ισλάμ και Χριστιανισμού.

Το 1982 ο Dall'Oglio μέσα από τις αρχαιολογικές του σπουδές ανακαλύπτει τα ερείπια της Mar Musa, της αρχαίας χριστιανικής μονής του Αγίου Μωυσή του Αιθίοπα, στις πλαγιές της οροσειράς του Αντιλιβάνου, 80 χλμ. ανατολικά της Δαμασκού. Η προσπάθειά του για την αναστήλωση και αναβίωση της αρχαίας μονής ξεκινά δύο χρόνια αργότερα.

Στο μοναστικό εγχείρημα της Mar Musa, ο οραματιστής Ιησουΐτης θα αποκρυσταλλώσει το τρίπτυχο του μοναστικού του ιδεώδους: α) τον απόλυτο χαρακτήρα του πνευματικού βίου, β) τη χειρωνακτική εργασία και γ) το δώρο της φιλοξενίας¹⁹. Η αρετή της φιλοξενίας στην εμπειρία της κοινότητας έχει ένα σαφέστερα διαθρησκευτικό περιεχόμενο. Πράγματι, οι αδελφοί που ξαναδίνουν ζωή στο αρχαίο μοναστήρι συνθέτουν μια «κοινότητα μικτή, οικουμενική και αφιερωμένη στον διάλογο μεταξύ Ισλάμ και Χριστιανισμού»²⁰.

Ο π. Paolo Dall'Oglio δηλώνει «ερωτευμένος με το Ισλάμ και πιστός στον Ιησού». Η φράση αυτή δίνει τον τίτλο σε ένα βιβλίο του, όπου εξηγεί: «Η μουσουλμανική κοινότητα όχι μόνο δεν είναι ξένη στη βαθύτερη συνείδησή μου, αλλά αντιθέτως είναι όπως η σάρκα μου, όπως το ανθρώπινο σώμα στο οποίο ανήκω, είναι η κοινότητά μου, η ταυτότητά μου»²¹. Γράφει αλλού: «Πάντα πίστευα στον Ιησού ως μέλος μιας εκκλησίας που με οδήγησε στα

---

¹⁸ Angelo Scola, «Luigi Padovese. Un amore scritto con sangue», 17.07.2012, <https://www.terrasanta.net/2012/07/luigi-padovese-un-amore-scritto-col-sangue/> (30.03.2022)

¹⁹ G. Montjou, Mar Musa, 83-84. Το παράθεμα στο F. Teixeira, *Cercatori cristiani in dialogo con l'Islam*, σ. 127.

²⁰ Èglantine Gabaix-Hialé, «Introduzione», P. Dall'Oglio, *Innamorato dell'islam, credente in Gesù. Dell'islamofilia*. Con la collaborazione di Èglantine Gabaix-Hialé, Postfazione di P. Branca, trad. Anna Maria Cagiano de Azevedo, Jaca Book, Milano 2011, σ. 5.

²¹ P. Dall'Oglio, *Innamorato dell'islam*, σ. 23.

ανοιχτά, μακριά. Γι' αυτό το ισλάμ βρίσκεται στον δικό μου πνευματικό και πολιτισμικό χώρο. Αυτό δεν έρχεται σε αντίθεση με το βάπτισμά μου, απεναντίας το εκφράζει. Για να το πω πιο απλά, αν πιστεύεις ότι μπορείς να είσαι αποκλειστικά χριστιανός, τότε κατά κάποιον τρόπο είσαι κακός χριστιανός. Σε κάθε περίπτωση, η πιστότητα στο αγαθό, στην αλήθεια, στην ομορφιά του ανήκειν, είναι μια πρόσκληση διαλόγου που ολοκληρώνεται σε ένα είδος σύνθεσης και σύζευξης»²².

Για τον Dall'Oglio ο θρησκευτικός πλουραλισμός συνάδει με τη διαλογική διάσταση του χριστιανισμού και η αποδοχή της ετερότητας πηγάζει από την ουσία της χριστιανικής πίστης, η οποία παραμένει κενό γράμμα χωρίς το άνοιγμα τον άλλον.

Η ανάδυση και κραταίωση του ριζοσπαστικού ισλαμισμού στη Μέση Ανατολή είχε δραματικές συνέπειες για τη λειτουργία της Mar Musa αλλά και για τον ίδιο τον Dall'Oglio. Το 2010 ακυρώνονται όλες οι προγραμματισμένες δραστηριότητες της μονής και το 2012 η Κυβέρνηση απελαύνει τον Dall'Oglio από τη χώρα.

Ο Dall'Oglio είναι απογοητευμένος από τη συντριβή των ελπίδων και οραμάτων του για τη Συρία αλλά φλέγεται από την ανάγκη να εκφράσει την αλληλεγγύη του προς τον συριακό λαό. Εισέρχεται παράνομα στη Συρία στα τέλη του 2012. Στις 27 Ιουλίου του 2013 έχει συνάντηση με μέλη του Ισλαμικού Κράτους στη Ράκα, για να διαπραγματευθεί την απελευθέρωση ομήρων. Τα ίχνη του χάνονται κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες. Θεωρείται θύμα απαγωγής του Ισλαμικού Κράτους και παραμένει αγνοούμενος μέχρι σήμερα²³. Θυμίζουμε την ανάλογη τύχη του ορθόδοξου μητροπολίτη Χαλεπίου Παύλου και του συροορθόδοξου επισκόπου Γρηγορίου-Υοhanna Ibrahim στις 22 Απριλίου του ίδιου έτους.

*

Συμπερασματικά, θα έλεγα ότι τα παραπάνω πρόσωπα επέλεξαν συνειδητά όχι απλώς να ζήσουν σε ένα μη χριστιανικό περιβάλλον αλλά να συμβιώσουν με τον θρησκευτικά άλλο, να συνεργαστούν και να συνοδοιπορήσουν μαζί του στα μονοπάτια της πίστης, της πνευματικότητας και της προσευχής. Το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο κάθε φορά είχε έναν καθοριστικό ρόλο. Όμως, αυτό δεν επισκιάζει, αντιθέτως καθιστά ακόμη πιο πραγματικό, το οικουμενικό παράδειγμα που αυτά τα πρόσωπα

---

²² P. Dall'Oglio, *Innamorato dell'islam*, σ. 18.

²³ Για τις συνθήκες της εξαφάνισής του π. Paolo Dall'Oglio βλ. ενδεικτικά R. Cristiano, «Testimonianza. «Quell'ultima notte con padre Dall'Oglio nella cella del Daesh a Raqqa», <https://www.avvenire.it/mondo/pagine/dall-oglio-nella-prigione-del-daesh> (08.03.2022). A. Loyd, «Fall of Raqqa sheds light on disappearance of Father Paolo Dall'Oglio », και L. Cremonesi, «Sulle orme di p. Paolo d'Oglio», <https://www.thetimes.co.uk/article/fall-of-raqqa-sheds-light-on-disappearance-of-father-paolo-dall-oglio-2ldfskqv> (08.03.2022) <https://www.corriere.it/speciale/esteri/2019/padre-dalloglio-raqqa/> (08.03.2022).

οραματίστηκαν και ενσάρκωσαν για τη σχέση μεταξύ Χριστιανισμού και Ισλάμ αλλά και για τη σχέση των χριστιανών μεταξύ τους και με άλλες θρησκείες. Η αφετηρία αυτών των στάσεων ζωής είναι:

(α) η αβραμική ρίζα της απόλυτης εμπιστοσύνης και αυτοεγκατάλειψης στον βιβλικό Θεό και

(β) η ελευθερία του Πνεύματος να δρα, να καθοδηγεί, να διδάσκει και να φωτίζει αγνοώντας εμπόδια, σύνορα ή φράγματα που ορθώνουν οι άνθρωποι, από φόβο ή δίψα επιβολής.

Το μαρτυρικό τέλος αυτών των ανθρώπων κατά τη γνώμη μου επιβεβαιώνει το σταυροκεντρικό και χριστοκεντρικό περιεχόμενο της μαρτυρίας τους· μιας μαρτυρίας, η οποία εν προκειμένω συνδυάζει το αίτημα της ειρήνης και της ενότητας του σύμπαντος κόσμου με έναν οικουμενισμό χειροπιαστό και καθημερινό, που δεν επιβάλλεται άνωθεν ως ιδέα αλλά αναδύεται εκ των κάτω ως εμπειρικό κατόρθωμα πίστης.